

НАПРЯМ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-252-7-2>

Богородицька Ганна Євгенівна

кандидат економічних наук, доцент,

*доцент кафедри міжнародних економічних відносин та
регіональних студій*

Університету митної справи та фінансів;

Ковальова Анастасія Ігорівна

студентка

Університету митної справи та фінансів

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Які товари необхідно експортувати чи імпортувати, чи потрібно державі втручатись у вільний потік товарів, з якими країнами торгувати та в якому обсязі – на всіх цих питаннях зосереджується зовнішньоторговельна політика будь-якої держави [1]. Міжнародна торгівля, як обмін товарами і послугами, є не тільки зовнішньою ознакою існування світового ринку, а й матеріальною основою міжнародних економічних відносин, що забезпечує зростаючу інтеграцію світового господарства.

Теоретичні обґрунтування, пояснення, а також причин існування, розвитку і підвищення ролі торгівлі між країнами і народами почали формуватися значно пізніше ніж виникнення самого міжнародного обміну. Із самого початку склалося два принципові підходи до міжнародної торгівлі. Перший – вільна торгівля або лібералізм – припускає свободу торгівлі, існування її без обмежень. До таких теорій належать: теорії абсолютних переваг, відносних переваг, розміру країни, співвідношення факторів виробництва, життєвого циклу продукту, подібності країн, «міжнародної конкурентоспро-

можності націй» тощо [2]. Другий – протекціонізм – обґрунтовує державне втручання в міжнародний товарообіг в цілях сприяння його зростання з урахуванням інтересів національного господарства. Саме ці два підходи при розробці і реалізації зовнішньоторговельної політики зберігаються і сьогодні, хоча перший з них переважає.

Спроба визначити значення зовнішньої торгівлі була вперше зроблена в економічному навчанні меркантилістів. Вони першими запропонували теорію міжнародної торгівлі. Вважали, що багатство країн залежить від кількості золота та срібла, яке є в країні, а також, що держава обов'язково повинна: вивозити товарів більше, ніж ввозити, регулювати зовнішню торгівлю для збільшення експорту і скорочення імпорту [1; 2].

Теорія меркантилізму. Була розроблена європейськими вченими Томасом Маном, Чарльзом Дейвіантом, Жаном Батістом Колбертом, сером Вільямом Петті. На їхню думку, меркантилізм – це економічне вчення, а також економічна політика, яка представляє інтереси торгової буржуазії у періоди феодалізму та становлення капіталізму. Для ефективного функціонування економічної системи вважалися торговці, їхня праця розглядалась як основний фактор виробництва [3]. Багатство ототожнювалося з надлишком товарів, на зовнішньому ринку вони повинні було перетворитися в гроші.

Джерелом цього надлишку вважалася різниця між вартістю вивезених і завезених товарів, що забезпечувалася двома способами:

- вивіз виробів зі своєї країни, причому дозволявся вивіз тільки готових виробів, тому що вважалось, що від їхнього продажу можна виручити більше грошей, чим від вивозу сировини, і заборонявся ввіз предметів розкоші;

- висувався принцип: купувати дешевше в одній країні й продавати дорожче в іншій.

Тож, меркантилісти вперше ввели поняття зовнішньоторговельного балансу в міжнародну економіку і показали прямий взаємозв'язок зовнішньої торгівлі з внутрішньо економічним розвитком країни [2].

Теорія абсолютних переваг Адама Сміта полягає у тому, що країни експортують ті товари, у виробництві яких вони мають

абсолютні переваги в порівнянні з іншими країнами. А. Сміт пропонував враховувати природні та набуті переваги країни [3]. Природні переваги країна може мати завдяки своїм кліматичним особливостям або володінню деякими природними ресурсами.

Теорія абсолютних переваг базується на таких припущеннях:

- 1) єдиний фактор виробництва – праця;
- 2) усі наявні трудові ресурси використовуються у виробництві товарів;
- 3) витрати виробництва – постійні, а їх зниження збільшує попит на товар;
- 4) транспортні витрати на перевезення товару з однієї країни до іншої дорівнюють нулю;
- 5) зовнішня торгівля вільна від обмежень та регламентацій [4].

Сильна сторона теорії, це те, що вона заснована на трудовій теорії вартості і показує явні переваги розподілу праці не тільки в національному, але і на міжнародному рівні. Недолік теорії Сміта у тому, що вона не пояснює чому торгують країни між собою навіть за відсутності абсолютної переваги у виробництві тих або інших товарів.

А. Сміт не розглядав ситуацію, коли яка-небудь країна має абсолютну перевагу по всіх товарах. Це зробив Давид Рикардо, що у своїй роботі «Начала политической экономии и налогового обложения» (1819) [3]. Згідно теорії Д. Рікардо, міжнародна торгівля може здійснюватися на основі порівняльних переваг. Він показав, що торгівля вигідна кожній з двох країн, навіть якщо одна з них має абсолютні переваги у виробництві обох товарів. Теорія порівняльних переваг базується на тих самих припущеннях, що і теорія абсолютних переваг, використовуючи додатково поняття альтернативних витрат. Суть теорії порівняльних переваг: якщо країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з меншими альтернативними витратами, то торгівля буде взаємовигідною для обох країн, незалежно від того, чи є виробництво в одній з них абсолютно ефективнішим, ніж в іншій.

Таким чином, переваги теорії порівняльних переваг: вперше було описано баланс сукупного попиту та сукупної пропозиції, було доведено існування вигоди від спеціалізації та торгівлі для усіх

країн-учасниць, а не тільки для однієї країни за рахунок того, що інші зазнають втрат. Недоліки: не враховує транспортних витрат, ігнорує вплив зовнішньої торгівлі на розподіл доходів всередині країни, коливання цін та заробітної плати, інфляцію та міжнародний рух капіталу, ґрунтується на припущенні про існування тільки одного фактору виробництва – праці [4].

З другої половини XIX століття вільна конкуренція почала замінюватись промисловими й фінансовими монополіями. Таким чином, сучасні теорії міжнародної торгівлі можна згрупувати за двома основними напрямками: неокейнсіанство і неокласицизм. Економічний вплив переходив до рук великих промислових корпорацій, які почали диктувати свої власні умови, в тому числі й на ціни на сировину й продукти на внутрішньому і світовому ринку. Держава ставала активним суб'єктом економічного впливу і регулювання, як гарант відтворювального процесу від виробництва до споживання для вирішення соціальних задач [5]. Економічна модель Дж. М. Кейнса міститься в його головній праці «Загальна теорія зайнятості, відсотку й грошей» (1936 р.). Він узагальнив факти, виявив тенденції й на їх основі прийшов до висновку, що економіка повинна керуватися державою.

Об'єктами досліджень Дж. Кейнса були: проблема зайнятості, економічна рівновага, інвестиції, рівень грошової готівки, ціни на товари. Вагомим внеском його поглядів на міжнародну торгівлю було визначення понять сукупного попиту, як попиту на товари й послуги економічних агентів всередині країни і попит на експорт із закордону, сукупної пропозиції, як пропозиції товарів, вироблених всередині країни і імпортованих із-за кордону, та жорстке державне регулювання зовнішньої торгівлі [4].

Монетариста відкидали жорсткі методи неокейнсіанства з регулювання світової економіки. Вони обстоювали ліберальні методи управління, передусім за допомогою фінансово-кредитних, цінових, грошових та антиінфляційних прийомів. Інтелектуальним лідером монетаризму вважається М. Фрідман. На фоні цих суперечок почала розвиватися теорія факторних пропорцій (теорія співвідношення факторів виробництва або теорія Хекшера-Оліна).

Вона виходить з того, що у виробництві товару, і відповідно й формуванні його вартості, беруть участь будь-які два фактори з трьох: земля, праця, капітал [3]. При цьому ціни факторів залежать від їх обмеженості й достатності. Теорема Хекшера-Оліна – кожна країна експортує ті фактороінтенсивні товари, для виробництва яких вона має відносно надлишкові фактори виробництва, й імпортує ті товари, для виробництва яких вона відчуває відносний недолік факторів виробництва [5].

Таким чином, на сучасному обидві групи країн втрачають свої початкові переваги, здійснюється нівелювання рівнів їх розвитку. Це сприяє розвитку кола експортних галузей, більш глибокого їх проникнення в міжнародний поділ праці з врахуванням порівняльних переваг, що виникли на новому рівні розвитку.

Література:

1. Булатов А.С. Мировая экономика. Москва : Юристъ, 2002.
2. Бурковський І. Теорія міжнародної торгівлі. Київ : Основи, 1996.
3. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
4. Генеральна угода з торгівлі послугами. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017
5. Бутко М., Мурашко М. Організаційні заходи розвитку зовнішньої торгівлі. *Економіка України*. 2013. № 7.